

УДК 371.336
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.51.62-65

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
kozub@hotmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-5562-0472>

Товт-Коршинська Маріанна Іванівна

доктор медичних наук, професор
завідувач кафедри внутрішніх хвороб
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
tovtkm@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-8763-334X>

ГОТОВНІСТЬ МАГІСТРІВ МЕДИЦИНИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЇХ УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. Розглянуто питання педагогічного спілкування, готовність до якого є важливою умовою успішної професійної діяльності фахівця вищої школи, в тому числі й магістрів медицини, які бажають поєднати фахову діяльність медика з викладацькою діяльністю в медичних закладах вищої освіти. Готовність до професійного педагогічного спілкування суттєво впливає на ефективність педагогічної діяльності викладача. Мета статті: аналіз понять «спілкування», «педагогічне спілкування», виявлення ролі спілкування у професійній педагогічній діяльності магістра медицини. Застосовані методи: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення) для обґрунтування сутності основних понять, формулювання вихідних положень та висновків. Наголошується, що ефективність педагогічного спілкування в значній мірі залежить від наявності у викладача дидактичних, комунікативних, гностичних, ораторських та експресивних умінь. Розкрито суть поняття «готовність до спілкування» та її види (психологічна, теоретична, практична). Розглядаючи питання готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності і, зокрема, професійного педагогічного спілкування, наголошується на такому важливому аспекті, як готовність до міжкультурної взаємодії, міжкультурного педагогічного спілкування, наявності міжкультурної компетентності, що дуже актуально в реаліях сьогодення.

Ключові слова: магістри медицини, вища школа, педагогічне спілкування, міжкультурне спілкування, готовність, педагогічна діяльність.

Вступ. Спілкування відіграє надзвичайно важливу роль в житті людини. Воно завжди було в основі соціального буття. У науковій літературі спілкування розглядається як специфічний вид діяльності, як особливий вид мистецтва і як одна з основних потреб людини. Особливої уваги заслуговує професійне спілкування, оскільки воно суттєво впливає на ефективність професійної діяльності. В першу чергу це стосується таких професій, як вчитель, психолог, лікар. Наприклад, добре відомо, що слово може мати позитивний ефект у лікуванні хворого і, навпаки, може значно погіршити стан хворого. У науці відомий термін «ятрогенія» або «психогенія». Це психогенний механізм травматизації психічного стану людини, який або ускладнює перебіг реально існуючого захворювання, або сприяє його виникненню внаслідок негативних зовнішніх впливів. Найчастіше – це неправильне спілкування лікаря і хворого, необережні висловлювання лікаря. Проте в даній статті спілкування буде розглядатися в трохи іншій площині, а саме – педагогічній. Справа в тому, що випускники медичних факультетів, зокрема магістри медицини, часто поєднують практичну роботу в медичній установі з викладацькою роботою в медичних закладах вищої освіти. Важливою умовою їх успішної педагогічної діяльності є готовність до професійного педагогічного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням спілкування присвячені дослідження вітчизняних учених: І.Кулініч (загальні питання комунікації), Г.Мешко (педагогічне спілкування), М.Філоненко (психологія спілкування), Л.Харченко, Л.Хміль (ділове спілкування) З.Мацюк, Н.Станкевич

(професійне спілкування), Т.Чмут (культура спілкування), М.Галицька (міжкультурна комунікація), М.Бабинець, С.Буданов (ділове іншомовне спілкування) та ін.

Мета статті: аналіз понять «спілкування», «педагогічне спілкування», виявлення ролі спілкування у професійній педагогічній діяльності магістра медицини. **Методи дослідження:** загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення) для обґрунтування сутності основних понять, формулювання вихідних положень та висновків.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна діяльність є особливим видом соціальної діяльності, яка спрямована на передачу новим поколінням накопичених людством досвіду і культури, створення умов для їх особистісного розвитку. Основний зміст педагогічної професії становлять взаємини з людьми, у процесі передачі відповідних знань. Професійна педагогічна діяльність передбачає спеціальну освіту, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних із певною професією. Людина, яка професійно займається педагогічною діяльністю, називається педагогом. Педагог – фахівець, який має спеціальну підготовку і професійно здійснює навчально-виховну роботу в різних освітньо-виховних системах [1, с.6-7].

Професія педагога належить до соціономічних видів праці, де професійно значущим чинником, що супроводжує трудову діяльність, виступає спілкування.

Спілкування є універсальною реальністю людського буття, в якій формуються не тільки різні види соціальних відносин, але й психологічні особливості

окремого індивіда, який вступає в безпосередні та опосередковані відносини з іншими людьми та групами [2, с.325].

У педагогічній діяльності спілкування зазвичай розглядається як засіб розв'язання навчально-виховних завдань; соціально-психологічне забезпечення педагогічного процесу; засіб організації взаємин педагога з вихованцями. Педагогічне спілкування – це професійне спілкування викладача зі студентами, яке передбачає досягнення певних навчальних і виховних цілей. З допомогою педагогічного спілкування не тільки передаються знання, формуються вміння і навички, але й здійснюється вплив на особистість, який зумовлює зміни в характері, світосприйманні, поведінці особистості.

Г.Мешко визначає педагогічне спілкування як систему способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу та налагодження взаємин [1, с.38]. Основними ознаками педагогічного спілкування, на її думку, є: особистісна орієнтація співрозмовників; рівність психологічних позицій співрозмовників; проникнення у світ почуттів і переживань учасників спілкування, готовність прийняти точку зору співрозмовника та ін..

Отже, завданням підготовки майбутніх магістрів-медиків у закладі вищої освіти є формування їх готовності до забезпечення ефективного педагогічного спілкування у процесі педагогічної діяльності.

Зaujважимо, що поняття «готовність» виникло в експериментальній психології ще в 70-х роках минулого століття, проте й досі залишається дискусійним. Вчені С.Рубінштейн, (К.Платонов, В.Крутецький, М.Ляченко, С.Максименко, Д.Узнадзе) по-різному тлумачать сутність цього феномену.

На основі узагальнення поглядів учених, очевидно, готовність можна визначити як особливий стан особистості, який передбачає активізацію всіх психофізіологічних можливостей, спрямованість її свідомості на успішне виконання завдань діяльності. Це цілісна, багатоступенева система; складне особистісне утворення, що має свої закони існування і розвитку; необхідна передумова успішної професійної діяльності.

Зазвичай виокремлюють три аспекти у структурі готовності: психологічна готовність, теоретична готовність, практична готовність. У контексті нашого дослідження психологічна готовність передбачає наявність позитивної мотивації до педагогічної діяльності загалом і забезпечення професійного педагогічного спілкування педагога і студентів зокрема; теоретична готовність характеризується наявністю у магістрів медицини необхідних фахових знань, які потрібно донести до аудиторії, а також знань в галузі професійного педагогічного спілкування; практична готовність свідчить про сформованість у магістрів умінь і навичок організації педагогічної діяльності і педагогічного професійного спілкування.

Ефективність педагогічного спілкування в значній мірі залежить від наявності у викладача комунікативних, гностичних та експресивних умінь.

Комунікативні вміння умовно можна розділити на три групи:

- Власне комунікативні вміння – виражаються в здатності налагоджувати контакти, будувати ділові та особистісні відносини. Від цих умінь багато в чому залежать організаційні можливості педагога, зокрема, у встановленні сприятливого психологічного клімату, згуртуванні студентської групи.
- Дидактичні вміння – зв'язані з умінням педагога чітко, ясно і доступно доносити до студентів на-

вчальний матеріал. У випадку недостатньої сформованості дидактичних умінь педагог може дуже добре володіти навчальним матеріалом, але йому важко використати знання в практичній професійній діяльності. До них відноситься вміння управляти увагою аудиторії, прогнозувати наслідки свого впливу на студентів, вміння викликати інтерес до предмету, який викладається. Слід відзначити, що всі ці вміння, можливо, не відносяться безпосередньо до комунікативних умінь, проте вони, безперечно, базуються на вмінні педагога спілкуватися.

- Ораторські вміння – передбачають здатність до викладу матеріалу в чіткій, логічній формі, здатність повністю оволодіти увагою аудиторії, переконати слухачів в істинності тих чи інших положень.

Гностичні вміння необхідні для пізнання педагогом особливостей як окремих індивідів, так і студентської групи в цілому, для аналізу педагогічних ситуацій і власної педагогічної діяльності. Мають тісний зв'язок з процесом сприймання (перцепція), вмінням спостерігати. Гностичні вміння включають вміння користуватися науковою і навчально-методичною літературою, проводити елементарні педагогічні дослідження та аналізувати їх результати для того, щоб вносити відповідні корективи в методику викладання.

В педагогічному спілкуванні важлива роль належить експресивним умінням викладача. В перекладі з латинської експресія означає «вираження». Отже, очевидно, експресивні вміння передбачають вміння педагога виражати свої почуття та емоції, власну позицію, ставлення до конкретних подій, явищ, фактів. Все це педагог виражає засобами мови, міміки, пантоміміки, навіть власним зовнішнім виглядом. Використання педагогом експресивних засобів дає можливість виразити багату палітру почуттів (захоплення, радість, здивування, осуд, іронію тощо). Жести можуть доповнювати, уточнювати, а іноді – навіть замінювати слово. Не буде перебільшенням стверджувати, що оволодіння викладачем експресивними вміннями означає одночасно оволодіння ним акторською майстерністю. Відомо, що А.Макаренко вважав, що педагог не може не бути актором, але його почуття та емоції, його акторська майстерність повинні бути педагогічно доцільними, тобто, повинні допомагати ефективно вирішувати педагогічні завдання.

Успіх педагогічного спілкування залежить також від наявності у викладача педагогічного такту. Педагогічний такт базується на таких особистісних властивостях, як гуманізм, доброзичливість, чуйність, щирість. Він передбачає природність і простоту у спілкуванні, довіру, іронію і гумор (але без сарказму), вимогливість, але без дріб'язкової прискіпливості, доброзичливість, принциповість, уважність і чуйність, повагу, вміння вислухати, навчання без демонстрації свого вищого у порівнянні зі студентами статусу, своєчасність виховних заходів та ін.

Слід відзначити, що доречно використання гумору в навчально-виховному процесі має велике значення, оскільки піднімає тонус, знімає втому і напруження, сприяє встановленню ближчих контактів між викладачем і студентами. Проте гумор необхідно використовувати дуже обережно, не перетворювати жарти у висміювання кого-небудь.

Розглядаючи питання готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності і, зокрема, професійного педагогічного спілкування, не можна не згадати про такий важливий аспект, як готовність до міжкультурної взаємодії, міжкультурного

спілкування. Відомо, що Україна належить до багатонаціональних країн світу, де поряд з українцями проживають росіяни, білоруси, угорці, поляки, словаки, румуни, вірмени, євреї та представники багатьох інших національностей. Значна частина університетської молоді належить до різних етнічних спільнот і релігійних конфесій. Тому викладачі закладів вищої освіти повинні бути готові до міжкультурної комунікації, володіти міжкультурною компетентністю.

Термін «компетентність» розглядається вченими як певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально; здатність і вміння виконувати певні трудові функції; наявність спеціальної освіти, широкої ерудиції; професійна підготовленість і здатність до виконання професійних завдань; рівень досягнень індивіда у певній галузі. Це – наявність певних знань, умінь і навичок у розв'язанні конкретної проблеми.

Міжкультурна компетентність педагогічних працівників передбачає глибокі і різносторонні знання про соціальні та культурні особливості, традиції, менталітет, спосіб життя етнічних меншин в країні (регіоні, закладі вищої освіти); правила етикету рідної країни та країн, представники яких проживають в даному регіоні. Вони повинні вміти розрізняти подібне та відмінне в рідній культурі та інших культурах, мати чітко визначену етнічну ідентифікацію, проявляти інтерес до вивчення соціокультурної інформації, відчувати потребу у спілкуванні з представниками інших культур. У них сформоване стійке ціннісне ставлення до себе як самотунної, неповторної особистості, їм притаманне позитивне емоційне сприйняття інших людей, їх думок, поглядів, способу життя без будь-яких упереджень. Вони вміють слухати інших, мають ґрунтовні знання з основ міжкультурної комунікації, здатні ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію на толерантній основі, застосовувати уміння міжкультурної комунікації, стримувати себе, відстоювати свою позицію, не при-

нижуючи інших, уникати та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації [3; 4].

Міжкультурна комунікативна компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок, які дають можливість ефективно здійснювати взаємодію у міжкультурному середовищі. Міжкультурна комунікативна компетентність передбачає здатність подолати труднощі і непорозуміння, які можуть виникнути в процесі взаємодії з представниками інших культур [5].

Впливає на ефективність спілкування і стиль спілкування викладача і студентів. Серед відомих стилів спілкування варто назвати авторитарний, ліберальний, демократичний. Кожному викладачеві притаманний власний стиль педагогічного спілкування, хоч іноді один стиль може поєднувати риси двох різних стилів при домінуючій ролі якогось одного (наприклад, демократичний і ліберальний). Ліберальний стиль характеризується формальним виконанням своїх обов'язків, передбачає тактику невтручання, або мінімального втручання в перебіг освітнього процесу, уникненням будь-яких конфліктів, поблагливістю. Представник авторитарного стилю зазвичай наполягає на виконанні всіх його вказівок і здійснює строгий контроль за виконанням, дисципліною. Він не схильний радитися, прислухатися до думки інших. Безперечно, найбільш оптимальним стилем педагогічної взаємодії є демократичний стиль, коли викладач орієнтується на думку студентів, опирається на їх ініціативу, діє в межах педагогіки партнерства.

Висновки. Отже, майбутні магістри медицини, які бажають поєднувати фахову діяльність медика з педагогічною діяльністю викладача медичних закладів вищої освіти, повинні володіти теоретичними знаннями з відповідних галузей медицини, а також знаннями і вміннями організації навчально-виховного процесу у вищій школі, зокрема, вміннями професійного педагогічного спілкування (дидактичні, гностичні, ораторські, експресивні та ін.) і бути готовими використовувати їх на практиці.

Список використаної літератури

1. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії. Київ: Академвидав, 2012. 200 с.
2. Кулініч І.О. Психологія управління. Київ: Знання, 2011. 415 с.
3. Deardorff D.K. Assessing intercultural competence. *New Directions for Institutional Research*. 2011. № 149. P.65–79.
4. Гуренко О.І. Формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного університету в умовах поліетнічного середовища: Автореф. канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Харків, 2005. 20 с.
5. Галицька М.М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2 (6). С.23–32.

References

1. Meshko, H.M. (2012). *Vstup do pedahohichnoyi profesiyi* [Introduction to pedagogical profession]. Akademvydav. [in Ukrainian].
2. Kulinich, I.O. (2013). *Psychologiya upravlinnya* [Psychology of Management]. Znannya. [in Ukrainian].
3. Deardorff, D.K. (2011). Assessing intercultural competence. *New Directions for Institutional Research*, 149, 65–79.
4. Hurenko, O.I. (2005). *Formuvannya etnokulturnoyi kompetentnosti studentiv pedahohichnoho universytetu v umovakh polietnichnoho seredovyschcha* [Formation of ethnocultural competence of pedagogical university students in conditions of polyethnic environment]. Extended abstract of Candidate dissertation. Kharkiv, Kharkiv National Pedagogical University named after G.Skovoroda. [in Ukrainian].
5. Halyska, M.M. (2014). *Mizhkulturna komunikatsiya ta yiyi znachennya dlya profesiyanoi diyalnosti maybutnikh fakhivtsiv* [Intercultural communication and its importance for the professional activity of future specialists]. *Educational discourse*, 2 (6), 23–32 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.2022 р.

Стаття прийнята до друку 25.09.2022 р.

Kozubovska Iryna

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor
Head of Department of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Tovt-Korshynska Marianna

Doctor of Medical Sciences, Professor
Head of Department of Internal Diseases of Higher School
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

**READINESS OF MASTERS OF MEDICINE FOR PROFESSIONAL PEDAGOGICAL
COMMUNICATION AS AN IMPORTANT CONDITION FOR THEIR SUCCESSFUL PEDAGOGICAL
ACTIVITIES IN HIGHER SCHOOL**

Abstract. The study aim: to reveal peculiarities of pedagogical communication in higher school, to prove its important role in the successful pedagogical activity. Research methods applied: analysis of scientific sources for the systematisation and generalisation of available data; defining of the essence of basic concepts; identification of the current state of the problem under consideration and possibilities for its solution. Communicative competitiveness is an integrated formation of an individual, being a result/ product of studying and socializing of an individual, achieved through interpersonal communication, exchange of information, and productive interaction with the social setting at the level of individuals/ groups/ professional teams, provides for a cognizant choice of behavior modes/ an integrated strategy as well as being displayed by the culture of communicators. Intercultural communicative competence is a complex of socio-cultural and linguistic knowledge, communicative abilities and skills, due to which an individual can successfully communicate and interact with natives of other cultures at all levels of intercultural communication. Intercultural communicative competence envisages an ability to overcome misunderstanding arising in the process of interaction, to explain mistakes of interaction, desire and readiness to discover new things, to obtain knowledge about another cultural reality and possibility, and while operating this knowledge to penetrate into another culture, to interpret and correlate phenomena of native and foreign cultures, to establish and maintain connections between native and foreign cultures, to critically judge native culture, understanding peculiarities of another one, showing curiosity and openness towards other people, readiness to accept other opinions, overcome ethnocentric principles and prejudices.

Key words: masters in the field of medicine, higher school, pedagogical communication, intercultural communication, pedagogical activity, readiness.